

General-potpukovnik
dr inž. Zlatko RENDULIĆ

RAZMIŠLJANJA O TEORIJI NEBITKE I MODULARNIM OBLICIMA

ODLUČUJUĆA BITKA — NAPOLEONOVO NASLEĐE

Ratovi na evropskom tlu kasnijeg feudalnog doba pre francuske revolucije vođeni su najčešće zbog dinastičkih nasleđa i obično sa ograničenim ciljevima. Oni se često nazivaju dinastički ratovi ili, ponekad, ratovi »šahovske table«.

To su bili sukobi feudalnih vojski sastavljenih od plaćenika ili nasilno mobilisanih seljaka kmetova, koji su služili duge rokove. Ti vojnici borili su se bez oduševljenja, a držani su na okupu samo naj-surovijom disciplinom. U tadašnjim gustim borbenim porecima bili su uvek pod stalnom prismotrom svojih starešina kojih su se bojali više od neprijatelja.

Društveni uslovi i ograničeni ciljevi, a uz to još i magacinski tip snabdevanja, koji je uslovljavao da se trupe ne udaljuju od svojih isturenih skladišta na daljinu veću od dva do tri dana marša, svodili su ceo rat najviše na komplikovane i ukočene manevre i protivu-manevre karakteristične po izbegavanju odlučujuće bitke. Odatle i naziv ratovi »šahovske table«. Tipičan predstavnik vojskovođe tog vremena bio je maršal Saxonski kome se pripisuje ova izreka: »Ne volim odsudne bitke, naročito na početku rata, i ubeđen sam da vešt vojskovođa može da vodi rat celog svog života a da ne bude primoran da bije bitku.«¹

Francuska revolucija unela je potpuni preokret u način vođenja rata. Plaćenike su zamenili dobrovoljci, a kasnije i regrutovani ali svesni građani. Oni su uneli entuzijazam u borbu i nisu morali biti stalno pod prismotrom svojih starešina. To je omogućilo i manje gu-

¹ E. Earle, *Tvorci moderne strategije*, Beograd 1951, str. 239.

ste poretke, a ponekad čak i dejstva grupe samostalnih strelaca. Voj-ska revolucije nije više bila vezana za sistem isturenih skladišta i tvrđava. Rekvizija je zamenila magacinski tip snabdevanja, a dobro-voljci su bili spremniji na podnošenje oskudice od plaćenika. To je trupama francuske revolucije omogućilo da se oslobode zamršenih manevara i da udare tamo gde je to donosilo najbolje rezultate.

Ni gubici nisu predstavljali veliku prepreku za operacije, jer je popuna dobrovoljcima bila znatno brža nego plaćenicima. Suštinska razlika u načinu vođenja rata trupa francuske revolucije u odnosu na stare metode bila je u rešavanju problema bitkom koja je imala za cilj slamanje vojne sile protivnika.

Napoleon Bonaparte najbolje je shvatio nastale promene, a dao im je i svoj lični doprinos i pečat. Već za vreme rata u Italiji 1796 — 97 godine, nije se obazirao na zaštitu svoje teritorije i svojih ko-munikacija. Protivnike je tukao iznenadno i odvojeno, koncentrišući se svom snagom čas na jednog čas na drugog. Jasno se pokazalo da je njegov osnovni cilj uništenje neprijateljeve naoružane žive sile.

Vojskovođe feudalne Evrope bile su totalno zbunjene ovakvim načinom vođenja rata, koji je na njih delovao kao provala elemen-tarnih nepogoda. To je, sa njihovog stanovišta, bilo nešto što se protivilo »dobrim manirima« i nespojivo sa svim pravilima ratne veštine.

Bonaparte je u početku nizao uspeh za uspehom. Njegovi pohodi u Italii, Egiptu itd. bili su zapanjujući. Ipak, svi ti uspesi i nadalje su postizani suprotno pravilima do tada važeće ratne veštine. Svima je postajalo sve jasnije da njegovi napadi nemaju za cilj osvajanje ge-ografskih objekata, tačaka, linija, magacina i tvrđava već — slamanje neprijateljeve žive sile. Svi manevri bili su sračunati na to da dođe do bitke u kojoj je što veću masu svoje vojske sručio na protivnika. Ti njegovi postupci su se u tolikoj meri razlikovali od ustaljenih na-čela ratne veštine te epohe, da su neki njegovi protivnici ozbiljno pravdali svoje poraze tvrdnjom da Bonaparte jednostavno nema poj-ma o ratnoj veštini.

Ipak to nije moglo trajati suviše dugo. Napoleonovi protivnici počeli su takođe da uče i konačno su primenili njegove metode.

Svi vojni teoretičari te i kasnije epohe proučavali su Napoleona i njegov način vođenja rata. Veliki broj nalazi objašnjenje u ličnom Napoleonovom geniju. Jedan od najznamenitijih vojnih teoretičara tog vremena Karl von Klausewitz borio se sve vreme protiv Na-poleona. To mu nije smetalo da bude i jedan od najvećih njegovih poštovalaca. On ga naziva »bog rata« i o njemu piše: Bonaparte valj-da ni u jedan rat nije pošao bez zamisli da svog protivnika potuče

odmah u prvoj bici.«² Ipak Clausewitz, dobar poznavalac Hegelovog dijalektičkog metoda, bio je suviše pronicljiv duh da bi celokupni Napoleonov uspeh pripisivao samo njegovoj genijalnosti. On je shvatio da je došlo novo vreme, u kome novi način vođenja rata nije posledica promena u tehnici naoružanja niti se primarno može pripisati Napoleonovom geniju, nego je posledica promena koje je donela francuska revolucija. U svojoj osmoj knjizi *O ratu* on kaže: »Ogromna dejstva francuske revolucije van njenih granica treba, očevidno, mnogo manje tražiti u novim sredstvima i gledištima njenog ratovodstva, nego u potpuno izmenjenom načinu upravljanja državom, u karakteru vlade, u stanju naroda itd.«³

Konačni poraz Napoleona nije nikako značio da su ujedno i njegove metode vođenja rata pale u zaborav. Desilo se upravo suprotno. Te metode su razbuktale maštu gotovo svih vojnih teoretičara prošlog veka i prihvaćene su od vojnih krugova svih većih zemalja. One su postale u neku ruku trajno nasleđe za gotovo sve velike vojne sile.

DELBRÜCKOVA TEORIJA O STRATEGIJI UNIŠTENJA I STRATEGIJI IZNURAVANJA

Hans Delbrück nije bio po profesiji vojnik nego vojni historičar. Bio je vrlo dugo profesor Berlinskog univerziteta, i u neku ruku civilni kritičar nemačkog Generalštaba pod kraj devetnaestog i početkom dvadesetog veka. Njegovo delo *Historija ratne veštine* bilo je u svoje vreme veliki doprinos u sagledavanju historijskih činjenica neophodnih za izučavanje ratne veštine u prošlosti. On je uvek insistirao na povezivanju političkih i vojnih faktora pri oceni ratne veštine neke određene epohe.

Za naše razmatranje najinteresantnija je njegova teorija na osnovu koje je vojnu strategiju podelio u dve vrste. Prvu vrstu nazvao je strategija uništenja ili strategija obaranja (*Niederwerfungsstrategie*), a drugu — strategija iznuravanja (*Ermattungsstrategie*).

Osnovni cilj prve strategije je traženje mogućnosti za odlučujuću bitku u datoj situaciji. Ona je jednopolna, jer ima samo jedan pol, a to je sama bitka. Druga strategija, je prema Delbrücku, dvopolna, jer ima na raspolaganju bitku i druga sredstva. Ovde bitka nije važnija od ostalih sredstava za postizanje ciljeva rata, kao što mogu, na primer, biti blokada, uništenje trgovine, uništenje letine, okupacija nekih vitalnih delova teritorije itd.

² K. von Clausewitz, *O ratu*, izd. Vojno delo, Beograd 1951, str. 215.

³ *Ibidem*, str. 525.

Prema Delbrücku, ova druga vrsta strategije nije potčinjena prvoj niti je neka njena varijanta, nego predstavlja potpuno samostalnu vrstu. U određenim prilikama, kada branilac ima ograničena sredstva na raspolaganju, strategija iznuravanja ostaje kao jedino moguća uspešna strategija.

Delbrück navodi da među velikim vojskovođama u historiji ima dosta primera za uspešnu primenu jedne ili druge vrste strategije. Kao izrazite predstavnike sprovođenja strategije uništenja navodi Aleksandra Velikog, Cezara i Napoleona, a kao predstavnike strategije iznuravanja — Perikla, Velizara, Gustava Adolfa i Fridriha Velikoga. Ovde je interesantno primetiti da niti Delbrück, pa čak ni drugi nemački vojni historičari (na primer, Mering, koji je bio marksista) ne priznaju Kutuzova kao majstora strategije iznuravanja. Svi su skloni da Kutuzovljevu težnju za izbegavanjem odlučne bitke predstave kao nedovoljnu odlučnost vojskovođe, a povlačenje u unutrašnjost — kao neplanski i slučajni obrt događaja. Pri tome se retko navodi činjenica da je Napoleon izvršio upad u Rusiju iznenadno, bez objave rata, armijom koja je po brojčanoj snazi bila nekoliko puta veća od ruskih efektiva kao i sa neuporedivo jačom artiljerijom.

U stvari, Napoleon i Kutuzov su tipični predstavnici tih dveju strategija.

Predstavnici pruskog, a kasnije nemačkog Generalštaba bili su ogorčeni protivnici Delbrückovih ideja. Rasprava koja je trajala dvadeset godina počela je oko Fridriha Velikoga, koji je prema Delbrücku bio predstavnik strategije iznuravanja, a prema pruskom Generalštabu tipičan predstavnik strategije uništenja. Kako je »stari Fric« vrlo uvažena ličnost u nemačkoj vojnoj historiji, rasprava je bila krajnje žučna. Za razumevanje svega toga bitno je sagledati činjenicu da je pruski Generalštab odbacivao svaku ideju o mogućnosti uspešne primene strategije iznuravanja. Rasprava se i završila na tome da je pruski, a kasnije nemački Generalštab odbacio i sam pojam strategije iznuravanja.

Predstavnici tih generalštabova tvrdili su da posle napuštanja rata u vidu »šahovske table« nema više mesta za strategiju iznuravanja. Načelnik pruskog Generalštaba Moltke bio je izraziti pristalica strategije uništenja. Pobede koje je Pruska ostvarila nad Austrijom i kasnije nad Francuskom u ratu 1870 — 71 godine, bile su rezultat ne samo boljeg naoružanja kod Prusa nego i brze koncentracije velike mase vojske u cilju sprovođenja odlučujuće bitke. Te pobede imaju za posledicu da strategija uništenja postaje prava opsesija za nemački Generalštab sve do završetka drugog svetskog rata.

Francuzi su posle poraza u ratu 1871. godine počeli da analizirati svoje greške. Jedan od njihovih teoretičara, Cardot, kao nastavnik u École de Guerre, uvodi intenzivno izučavanje Klausewitzu u tu školu. Pri tome je izučavan onaj deo iz Klausewitzovih radova koji se odnosi na tumačenje Napoleonovih metoda. U to vreme u École de Guerre stupa i mlad oficir Ferdinand Foch, koji će postati dugogodišnji nastavnik u toj školi i jedan od glavnih teoretičara francuske vojne misli. Kasnije se javlja kao jedan od najvećih vojskovođa u prvom svetskom ratu. Foch je smatrao da se francuska armija mora opet vratiti Napoleonovim metodama vođenja rata, gde je koncentracija na odlučujuću bitku bio sakrosantni princip vođenja rata. Foch kaže: »Odsada ne može prevladavati strategija koja nema za cilj obezbeđenje taktičkih rezultata i pobede bitkom«.⁴

Može se zaključiti da su francuski i nemački generalštabovi krajem devetnaestog i početkom dvadesetog veka bili izraziti zagovornici strategije uništenja. U skladu sa time je formirana i njihova celokupna vojna organizacija. Te dve sile, koje su neosporno bile vodeće na polju vojne teorije u periodu sve do prvog svetskog rata, služile su kao uzor za vojnu organizaciju i drugim zemljama.

U periodu posle prvog svetskog rata Nemačka se spremala za novi agresivni rat. Strategija uništenja i traženja odlučne bitke postaje, kao što je već naglašeno, prava opsesija nemačkog Generalštaba.

Bez obzira u kojoj meri je službeno prihvaćena teorija o strategiji uništenja i strategiji iznuravanja u pojedinim zemljama, ona se ipak u takvom vidu svuda razmatra. Traženje odlučujuće bitke i danas je faktor koji dominira u vojnoj misli, organizaciji i naoružanju kod većine velikih vojnih sila. Pojedine srednje i male vojne sile mehanički kopiraju taj uzor čak i danas kada on nije više po njihovoj meri.

NUKLEARNA ERA I NJENE REPERKUSIJE

Pojava nuklearnog oružja još više je potencirala verovanje nekih vojnih krugova da je strategija uništenja jedina ispravna strategija. Dok su SAD posedovale monopol u nuklearnom oružju, razvijena je doktrina masovne odmazde. Ta doktrina sadržavala je esenciju strategije uništenja.

Nakon isteka nuklearnog monopola obe supersile grozničavo povećavaju svoj arsenal strategijskog i taktičkog nuklearnog oružja.

⁴ Ferdinand Foch, *The Principles of War*, New York 1920 str. 48.

Ranih šezdesetih godina SSSR dolazi u očitu prednost u razvoju interkontinentalnih strategijskih projektila. Ta razlika je kasnije uklonjena, tako da danas obe sile raspolažu uravnoteženim nuklearnim efektivama znatno većim nego što je potrebno za međusobno uništenje.

Strategija uništenja pretpostavlja da se pri izvršenju njenog osnovnog cilja, tj. pri uništenju neprijateljske vojne sile, sačuvaju vlastite snage barem do tog stepena da bi se ishod toga rata mogao nazvati pobedom. Kod totalnog nuklearnog rata ne radi se samo o uništenju oružanih snaga neprijatelja nego i o uništenju celokupne ekonomske snage protivnika. U tom slučaju trebalo bi da pobednik sve to uništi kod svog protivnika, a da pri tome sačuva i svoju ekonomiku i oružane snage do tog stepena da bi iza rata bio moguć neki nastavak politike.

Interesantno je da i danas, kada postoji ogromna količina strategijskog nuklearnog oružja sa raznim načinima prenosa nuklearnih ubojnih glava koje se ne mogu uništiti nekim iznenadnim udarom, supersile u svojim zvaničnim doktrinama totalni nuklearni sukob i dalje nazivaju ratom. Ako je rat nastavak politike drugim sredstvima, onda mora biti zadovoljena pretpostavka da će i iza rata biti moguć nastavak neke politike, a ne prestanak svake politike. Klauswitz takav sukob ne bi definisao kao rat nego kao samouništenje.

To što svaka supersila u svojim zvaničnim doktrinama smatra da bi izašla kao pobednik u termonuklearnom ratu, koji naravno može da započne samo druga strana, nikako ne znači da one stvarno ne znaju kakve bi posledice taj rat imao. U stvari, one su najviše i upoznate sa posledicama nuklearnog razaranja i odlično znaju da bi totalni nuklearni sukob značio ne rat nego samouništenje, osim ako ne bi došlo do grubog narušavanja nuklearne ravnoteže.

Može se zaključiti da je razvoj nuklearnog oružja doveo do svojevrstnog paradoksa, da se strategija uništenja do te mere specifikovala da uništava svoju vlastitu vrednost u okvirima svetskog nuklearnog rata.

Ovakve okolnosti dovele su do odnosa među supersilama koji se popularno naziva detant ili dogovaranje supersila i do neke vrste podela interesnih sfera. Apsurdnost totalnog nuklearnog rata nikako ne znači da je time i verovatnoća izbijanja lokalnih ratova smanjena. Baš naprotiv, verovatnoća izbijanja lokalnih ratova klasičnim naružanjem sada je veća nego pre. Dok se nekada smatralo da je njihovo mesto samo na periferiji Azije ili u Africi, danas se ne može zanemariti verovatnoća njihovog izbijanja i u Evropi.

U naše vreme iskrsllo je ključno pitanje kako u ovim okolnostima pojedine zemlje treba da organizuju svoje oružane snage. Kod zemalja koje pripadaju blokovima sila, situacija je prilično jasna. One su i dalje orijentisane na sprovođenje strategije uništenja. U njihovom klasičnom naoružanju i taktičkom nuklearnom oružju naglasak je dat na borbene sisteme kojima se može sprovoditi ta strategija. Prema tome, među borbenim sredstvima favorizuje se tenk, avion i taktički nuklearni projektil.

Problem se postavlja sasvim drukčije za zemlje van blokova, naročito u slučaju ako nemaju nikakvih drugih vojnih pretenzija sem odbrane svoje nezavisnosti i svog teritorijalnog integriteta. Ove zemlje bi učinile veliku grešku ako bi svoju vojnu organizaciju i naoružanje sprovele kao neku mini kopiju velikih sila sa orijentacijom na odlučujuću bitku i strategiju uništenja. To pitanje je u današnje vreme više naglašeno nego ikada u poslednjih stotinu godina.

Radi izbegavanja bilo kakvih terminoloških zabuna potrebno je definisati da se pod odlučujućom bitkom podrazumeva rešavajući sudar glavnih snaga jedne ili više strategijsko-operativnih grupacija na kopnu, moru i u vazduhu, čiji ishod može imati presudan značaj za znatan period rata ili na rat u celini, kao što je to i definisano u našem vojnom rečniku.

Strategija uništenja i traženje odlučujuće bitke imaju svoj puni smisao kada potencijalni protivnik ima vojnu silu veličine istog reda kao vlastite snage. Tada odlučan napad i manevar mogu dovesti do pobede. Danas zemlje van blokova mogu biti uvučene u ratove gde će njihov protivnik biti, naročito u ratnoj tehnici, nekoliko puta jači. Takve varijante ratnog sukoba su za zemlje van blokova ne samo najopasnije nego i najverovatnije. Ima li smisla da se takav protivnik dočekuje sredstvima i na način koji mu pruža očite prednosti. U tom slučaju traženje odlučujuće bitke ne dolazi u obzir, jer bi to bilo upravo ono što bi mnogo nadmoćniji protivnik najviše želeo. U takvom slučaju slabiji mora tražiti druge načine van odlučujuće bitke i tome prilagoditi ne samo vojnu organizaciju nego u određenoj meri i sistem naoružanja.

Ovakva razmišljanja u suštini nisu ništa novo, ali su vrlo uobičajena poslednjih godina. Vojni autori čak i srednjih sila, kao što je, na primer, Francuska, bave se prilično intenzivno tim problemom, na što je učinjen poseban osvrt.

Francuski major Guy Brossollet izazvao je veliko interesovanje i burna reagovanja u vojnim krugovima svoje zemlje knjigom *Ogled o nebitki (Essai sur la non-bataille)*.

Čitalac bi opravdano mogao postaviti primedbu da li treba u ovom članku posvetiti poseban prostor gledištima G. Brossolleta, jer su ona već razmatrana u našem časopisu. Međutim, danas se u više evropskih zemalja vodi polemika pokrenuta idejama Brossolleta, a bilo je i pre njegove knjige ozbiljnih rasprava o svrsishodnosti strategije pojedinih zemalja evropskog zapada. To je potaklo razmišljanja i komentare i u ovom članku, bez obzira na to što su ideje kojima je ponukana ova rasprava irelevantne za našu strategiju.

Pojam nebitke, kako ga G. Brossollet definiše, nama je vrlo dobro poznat. U našoj daljoj i bližoj historiji taj oblik borbenih dejstava uspešno je korišten. Posebno uspešno korišten je način borbenih dejstava u NOB-u, u stvaralačkoj kombinaciji sa zamašnim operacijama koje su imale sve karakteristike bitaka.

Gledišta G. Brossolleta primarno su interesantna u okvirima ovog članka zbog toga što se on javlja kao neka vrsta heretika u vojnoj misli Zapada. Nije slučajno da se ta jeres javlja baš u Francuskoj. Naime, Francuska je olabavila svoju blokovsku zavisnost na vojnom polju i probleme odbrane razmatra primarno unutar svojih vlastitih interesa. Kako će neka zemlja u budućnosti smanjivati svoju blokovsku zavisnost na vojnom polju, u njoj mogu naći mesta vojna razmišljanja slične vrste. Uzgred se može reći da je knjiga G. Brossolleta sa velikom pažnjom razmatrana u Švajcarskoj i Švedskoj.

G. Brossollet predlaže radikalne promene u organizaciji i načelima upotrebe francuske operativne vojske. Sadašnja organizacija te vojske orijentisana je na vođenje bitke i u njoj je, prema Brossolletu, previše naglašena prevaga oklopnih jedinica, artiljerije i taktičkih nuklearnih projektila nad ostalim borbenim sistemima.

Svrha te vojske je da utvrdi namere neprijatelja, da uspori njegovo napredovanje i da za to vreme omogućí vladi donošenje ključne političke odluke o upotrebi strategijskog nuklearnog oružja kao krajnjeg sredstva odvrćanja.

G. Brossollet potpuno prihvata neophodnost postojanja francuskih nuklearnih snaga kao krajnjeg sredstva odvrćanja, samo što smatra da je sadašnja organizacija operativne vojske neadekvatna za svoju svrhu. Prema njemu, ona je suviše orijentisana na bitku za koju se sigurno zna da će biti izgubljena. Zašto onda ne tražiti druga rešenja van bitke?

Osnovna postavka od koje polazi Brossollet leži u pretpostavci da danas ne postoji potencijalni protivnik koji francusku operativnu vojsku ne bi napao barem dvostruko jačim snagama sličnog sastava. Uz to napadač bi raspolagao brojnijom avijacijom i većim brojem taktičkih nuklearnih projektila. Brossollet se pita: da li je u tom slučaju logična postavka zvanične francuske doktrine da se takav neprijatelj dočekuje istim sredstvima i da se rešenje traži u bitki? Kakvu vrednost danas ima misao maršala Focha: »Strategija teži samo jednom cilju — bitki«?

Ta misao — smatra Brossollet — ima puni smisao kada je odnos zaraćenih strana približno ujednačen. Svako tada može verovati u pobedu u slučaju odlučne bitke. Takva postavka bila je logična za Francusku 1870. godine i možda je imala smisla i 1939. godine, ali da li je logična za sadašnjost i blisku budućnost. Nesrazmera između veličine francuske operativne vojske i eventualnog neprijatelja diktira druga rešenja sem bitke.

Brossollet je izazvao nemalo negodovanje francuskih generala insistiranjem na činjenici da je Francuska u periodu od 1939. do 1975. godine od velike vojne sile spala na rang sile srednje moći. Zaboravljajući tu činjenicu, ona se inspiriše uzorima koji više nisu po njenoj meri. Još je jetkija njegova misao da se vojna nauka nikako ne sme svesti samo na očuvanje vlastitih vojnih tradicija bez obzira kako one bile sjajne.

Ovakve ocene su uvod u Brossolletovo dokazivanje da je došlo vreme za korenite promene u organizaciji, naoružanju i načelima upotrebe francuske operativne vojske. Vrlo opširno iznosi kritički odnos prema tenku, topu i taktičkom nuklearnom projektilu i dokazuje njihovu nepodesnost u današnje vreme. Pri tome ne negira svaku upotrebu oklopnih jedinica i naglašava da se ne radi o ukidanju tenkova nego o ukidanju mita o tenku na kome se zasniva organizacija operativne vojske. Sadašnje finansijske mogućnosti Francuske nisu u skladu sa tim tenkovskim mitom. On iznosi obilje argumenata u korist modernih protivtenkovskih sredstava, mahom vođenih protivtenkovskih projektila. Pored toga, predviđa posebnu ulogu lasera za vođenje projektila u borbama pešadije u bliskoj budućnosti.

Konačno, Brossollet predlaže da se sadašnja operativna vojska zameni vojnom organizacijom modularnog oblika, tj. velikim brojem lakih i vrlo pokretnih jedinica. U naoružanju bi prevagu imale protivtenkovske rakete i ostalo lako efikasno naoružanje uz adekvatnu PA zaštitu. Umesto na bitku, ta organizacija bi bila orijentisana na nebitku, koju je definisao kao veliki broj malih decentralizovanih

međusobno povezanih sukoba. Takva vojna organizacija bi uz mnogo manji finansijski efekat, koji je potreban za stvaranje i održavanje sadašnje operativne vojske, mogla odgovoriti istoj nameni. Prema Brossolletu, ona bi bila u stanju da uspori kretanje neprijatelja i zadrži ga toliko koliko je potrebno vladi da donese odluku o upotrebi strategijskog nuklearnog oružja.

Pod modularnim sistemom u opštem smislu podrazumeva se sistem sastavljen od nekoliko vrsti elemenata kojima se mogu ostvarivati raznovrsne kombinacije. U tom slučaju modul je osnovna jedinica. Operativna vojska imala bi u svom sastavu tri vrste modula za borbu i jedan modul za održavanje veze.

Osnovni modul zove se modul za obezbeđenje. Sastoji se od petnaest ljudi podeljenih u pet grupa. Svaka grupa ima svoje vrlo prohodno terensko vozilo sa prikolicom. Tri do četiri grupe od tog broja su protivtenkovske, naoružane protivtenkovskim raketama »Milan« i bestrzajnim oruđima, i jedna minobacačka grupa.

Vazdušon-pokretni modul služi za intervenciju u onim rejonima u kojima je pritisak neprijatelja došao do većeg izražaja. Njegov zadatak je dejstvo protiv neprijateljskih oklopnih vozila, a u manjoj meri protiv žive sile. Taj modul bi obrazovala dva helikoptera sa naoružanjem za protivtenkovska dejstva i jedan izviđački helikopter.

Teški modul predstavlja tenkovski puk od 54 tenka AMX-30 sa kamionima, cisternama i ostalim sredstvima koja im obezbeđuju izvesnu samostalnost u snabdevanju gorivom i municijom. Ti moduli su predviđeni za izvršenje većih udara, čime bi se makar privremeno zaustavilo napredovanje neprijatelja.

Modul za vezu omogućava brzi prenos informacija od najnižih organa do generalštaba a i obrnuto. Brz prenos informacija radi stvaranja slike o bojištu od neobične je važnosti za vazdušno-pokretni modul i za teški modul. Sadašnji hijerarhijski sistem prenosa informacija ne omogućuje tako brzi prenos. Ovaj modularni sistem svakako je vrlo interesantan. Ovde je naveden zato da se vidi kako Brossollet zamišlja da bitku pretvori skokovito u nebitku, tj. u veliki broj malih ali dobro koordiniranih sukoba.

Osnovna mana modularnog sistema je u tome da kod uskog ali vrlo masiranog neprijateljevog prodora veliki deo osnovnih modula ostaje neiskorišten, tj. van kontakta sa neprijateljem. Teško se može prodor noža zaustaviti sirom. Postavlja se pitanje — da li bi takav sistem mogao zadržati neprijatelja toliko dugo da stvori vladi dovoljno vremena za donošenje ključne odluke o upotrebi strategijskog nuklearnog oružja.

Po svemu sudeći izgleda da je praktički teško izvodljivo da se bitka skoro u diskontinualnom procesu pretvori u nebitku. To bi bio osnovni prigovor ovom sistemu kao zameni za operativnu armiju. Sasvim je drugo pitanje kad je reč o teritorijalnoj odbrani. Interesantno je primetiti da je general Beufre predviđao delimičnu upotrebu modularnog sistema za teritorijalnu odbranu.

NEKA RAZMIŠLJANJA O OVIM PITANJIMA U NAŠIM USLOVIMA

Osnovna pretpostavka koja se nameće pri razmišljanju o našim uslovima kao vanblokofske zemlje je očekivanje eventualne agresije protivnika koji u početnoj fazi rata raspolaže snagama u ratnoj tehnici mnogo jačim od naših. Ne može se isključiti ni napad snaga koje su veličine istog reda kao i naše, ali takav napad ne bi imao nikakvih izgleda za uspeh i verovatno bi i kao sama zamisao bio besmislen. Ipak historija nas uči da u vojnim razmišljanjima nisu uvek dominirala samo racionalna gledišta. Napad vojne sile veličine istog reda kao naše snage mogao bi biti ozbiljna opasnost samo u slučaju ako bi predstavljao uvod u napad mnogo jačeg protivnika. Za takav zaključak nije potrebna neka posebno studiosna procena vojno-političke situacije, on se nameće sam po sebi.

Napadač koji bi raspolagao znatno jačim snagama od naših i koji je rešen da ostvari radikalan cilj sigurno bi primenio strategiju uništenja. Nastojao bi da ceo sukob reši u što kraćem vremenu, pomoću nekoliko odlučujućih bitaka. U stvari, s tim u vezi, agresor ne bi ni imao neku veliku mogućnost izbora. Naime, u vreme kada se teži vrlo striktnoj ravnoteži vojnih blokova teško se može zamisliti dugotrajan lokalni rat u Evropi, gde bi neko duže vreme držao odvojene znatne vojne efektivne. Pri tome treba uzeti u obzir da bi, i pored naverovatnih akrobacija u propagandnoj aktivnosti agresora, bilo nemoguće prikazati da Jugoslavija ugrožava bilo koga i da se meša u unutrašnje prilike bilo koje zemlje, pa da to bude povod napada na našu zemlju.

Prema tome, munjeviti rat uz primenu strategije uništenja je neka vrsta imperativa za bilo kog potencijalnog agresora protiv naše zemlje. U sadašnjem momentu i u neposrednoj budućnosti taj rat bi započeo klasičnim naoružanjem, a ne može se isključiti ni eventualna upotreba taktičkog nuklearnog oružja u kasnijoj fazi, naročito u slučaju neuspeha u početku agresije. Ipak, verovatnoća za to je vrlo mala, jer je upotreba nuklearnog oružja u Evropi krajnje rizična ako bi se ceo sukob želeo zadržati u okvirima lokalnog rata.

Prema tome, može se očekivati da bi protiv nas bile upotreb-
ljene osnovne poluge strategije uništenja primenljive za lokalni rat,
a to su u sadašnjem momentu masovne snage oklopnih jedinica i
avijacije.

Zbog naglog razvoja raketnih sistema u PVO, a i vrlo uspeš-
nog razvoja sredstava za protivoklopnu borbu, spreća tenk — avion
danas je mnogo manje zastrašujuća nego iz vremena pancir — štu-
ka, ili čak pre svega 10 godina. Ipak, potencijalni agresor, ograni-
čen na klasično naoružanje, za sada tu ne bi ni imao drugog izbora,
sem što bi nastojao da povrati efikasnost toj sprezi upotrebom više
kombinovanih snaga, vertikalnih manevara i novih obojnih sredsta-
va, kao što su, na primer, prostorni aerosolski eksplozivi.

Interesantno je razmotriti da li se može u takvim okolnostima
sasvim izbeći bitka. Pretvoriti bitku u diskontinualnom procesu u
nebitku nije moguće uz zadržavanje bar neke određene teritorije
pod stalnom kontrolom. Prema tome, davati našoj operativnoj armi-
ji onakvu ulogu kao što razmišlja G. Brossollet ne bi imalo smisla.

Ustvari, kod njega operativna armija ima samo ulogu neke vrste
lakmusovog papira kojim treba ispitati ima li neprijatelj ozbiljne
namere. Nakon toga francuska vlada bi upotrebila svoj »ultima
ratio«, tj. izvršenje pretnje upotrebom strategijskog nuklearnog oru-
žja. Ovom prilikom ne ulazimo u ocenu realnosti ideje o pretnji
nuklearnim oružjem protivniku koji je baš u tom istom oružju kva-
litativno i kvantitativno neuporedivo jači, jer razmišljanje u tom
pravcu za nas nema vrednosti.

U našem slučaju operativna armija ne samo da ne bi mogla da
izbegne bitku, nego bi bilo važno da je prihvati u okolnostima i na
način koji ne omogućava neprijatelju da iskoristi svoju nadmoćnost
u oklopnim jedinicama i avijaciji. Naša zemlja je po svojim geograf-
skim osobina idealna za sprovođenje takve ideje.

Neki laki moduli, koje spominje G. Brossollet, već duže vreme
u nekom sličnom obliku nalaze mesto u mnogim evropskim armi-
jama. Tako je, na primer, vazdušno-pokretni modul već davno usvo-
jen u mnogim armijama. Helikopterske eskadrile namenjene za pro-
tivoklopnu borbu (POB) dejstvovala bi po odeljenjima, što upravo
odgovara vazdušno-pokretnom modulu G. Brossolleta. Vrlo je slično
i sa odeljenjima za POB sa raketnim naoružanjem na superprohod-
nim vozilima koja mogu kratkotrajno da dejstvuju van organskog
sastava većih jedinica. O takvim odeljenjima se već odavno razmi-
šlja u Švedskoj i Švajcarskoj.

Ono što je mnogo više prihvatljivo za razmišljanje o našim us-
lovima je uvođenje lakih modularnih oblika u teritorijalnu odbrana

nu. Treba imati u vidu da je teritorijalna odbrana velikim delom predodređena za vođenje brojno malih, decentralizovanih, međusobno koordiniranih borbi, što je u ovim razmatranjima nazvano nebitkom.

Radi izbegavanja bilo kakve zabune, ovde treba spomenuti da pojam nebitke nije definisan u našem vojnom rečniku i da zbog toga vrlo lako može biti i krivo protumačen. To nije neki od načina suprotstavljanja neprijatelju neborbenim dejstvima kao što je, na primer, pasivna rezistencija i slično. Izbegavanje bitke, a naročito odlučujuće bitke, ni u kom slučaju ne znači i izbegavanje borbe, nego zamenu bitke velikim brojem međusobno koordiniranih borbi. Prema tome, to je jedan od najtežih i najsurovijih oblika borbenih dejstava. Taj izraz ovde je upotrebljen uslovno i najviše zato da se izbegne neprestalno ponavljanje jedne ili više rečenica radi objašnjenja.

Naše snage teritorijalne odbrane, umesto odlučujuće bitke, izvodile bi masovna aktivna dejstva partizanskog i diverzantskog tipa na celokupnoj teritoriji gde god se nalazi neprijatelj, sa ciljem da mu se postepeno nanose neprihvatljivi gubici, pre svega u ljudstvu, zbog čega bi morao da odustane od agresije, ili da vodi dugotrajan rat sa velikim gubicima i naprezanjima, što bi neizbežno komplikovalo međunarodnu vojno-političku situaciju. Agresor bi bio prinuđen da vodi rat bez izgleda na pobeđu. Dejstva snaga teritorijalne odbrane omogućava i objedinjava borba operativne armije koja, kao glavna udarna snaga odbrane zemlje, izvodi kombinovane operacije na frontovima i pravcima nastupanja agresora, sprečava mu brze i duboke prodore, ugrožavanje i opkoljavanje naših krupnih snaga, nanoseći pri tom agresoru što veće gubitke.

Dejstva snaga teritorijalne odbrane oslanjaju se takođe na otpor naroda i svih društvenih struktura, koji se ispoljava u najraznovrsnijim formama suprotstavljanja agresiji, u neposrednoj i neprekidnoj pripremi i podršci oružane borbe. Bez takve masovne podrške, pomoći i učešća naroda ovakva »nebitka« snaga teritorijalne odbrane ne bi bila moguća. To, na primer, Brossollet ne predviđa, jer, po njemu, nebitku vodi isključivo operativna armija.

Ovom prilikom treba se podsetiti i nekih pogrešnih gledišta koja se nekada javljaju pri sagledavanju uloge i organizovanja teritorijalne odbrane.

Ima gledišta da TO može ispuniti svoju namenu ako je naoružana bilo kakvim zastarelim naoružanjem koje postepeno rashoduje JNA.

Druga krajnost je ideja o tome da TO u organizaciji i naoružanju treba da predstavlja jednostavnu kopiju operativne armije i da

ima svoje oklopne jedinice i avijaciju. Pri tome se, ipak, čini ustupak da tenkovi i avioni mogu biti starijeg tipa od onih u operativnoj armiji.

Oba ova ekstremna gledišta su pogrešna, a proizlaze iz nepotpune interpretacije iskustva iz NOR-a. Tačno je da smo u NOR-u imali uspeha i sa zastarelim naoružanjem, ali smo još više uspevali sa modernijim oružjem kada smo došli do njega.

Tačno je, takođe, da smo u NOR-u upotrebljavali već u ranim godinama ponekad zarobljene tenkove i teže topove. Razlog tome leži u činjenici da smo odmah iskorištavali svako naoružanje koje smo uspjeli zarobiti i da se postepeno težilo ka stvaranju regularne armije.

Za maksimalnu efikasnost u seriji velikog broja malih koordiniranih borbi deo teritorijalne odbrane treba da ima neke vrste lakog naoružanja i opreme najsavremenijeg tipa. To se prvenstveno odnosi na sredstva za POB na malim, a donekle i srednjim daljinama, zatim najmodernija diverzantska i minsko-eksplozivna sredstva, sredstva za noćno osmatranje i gađanje, snajperske puške sa dnevnim i noćnim nišanom, lake minobacače, jednocevne prenosne raketne lansere za rakete dometa i do 20 km. U najbližoj perspektivi trebalo bi da bude snabdevena lakim laserskim meračima daljine, čime bi se ostvarilo vrlo precizno gađanje minobacačima i raketama, a zatim i laserskim uređajima za osvetljenje cilja, da bi se projektil lansiran sa znatno veće daljine iz vozila ili helikoptera mogao vrlo precizno navoditi na cilj nakon odbijenog zraka. Za uspešne akcije noću biće potrebno ovladati svim vrstama senzora koji se upotrebljavaju za zaštitu otvorenog i zatvorenog prostora.

Sigurno je da će potencijalni agresor, znajući naše pripreme za noćne akcije, obilato koristiti modernu senzorsku tehniku za obezbeđenje. Naše poznavanje te tehnike neophodno je ne samo zbog upravljanja vlastitim sredstvima te vrste, nego i zbog paralisanja tih neprijateljevih sredstava. Bila bi iluzija verovati da će se kod modernih sistema obezbeđenja starim metodama, kao što je likvidiranje stražara hladnim oružjem, moći često postizati iznenađenja noću u raznim borbenim ili diverzantskim akcijama.

Naša nova laka prohodna terenska vozila, naoružana protivtenkovskim raketama, mogu u teritorijalnoj odbrani biti od veće koristi nego zastareli tenkovi koji zahtevaju mnogo veću organizaciju u snabdevanju i nebrojene teškoće u održavanju.

Navedenim i drugim modernim naoružanjem i lakim terenskim vozilima visoke prohodnosti moglo bi se u TO formirati nekoliko vrsta lakih modula posebne namene za spomenuta dejstva. Detalj-

nije razmatranje tih modula izlazi van okvira ovog članka. Potrebno je spomenuti da korisnost upotrebe navedenih lakih modula u TO nikako ne znači da bi i celokupna TO trebalo da bude sastavljena samo od lakih modula. Takođe, to ne implicira i gledište da se TO ne može upotrebiti i u bitki.

Konačno, potrebno je osvrnuti se i na perspektivu vrednosti borbenih dejstava koja su ovde skraćeno označena kao nebitka. Da li je korisnost te vrste dejstava samo jedan momentani trend bez izgleda na budućnost, ili ona mogu i dalje predstavljati značajan faktor u dobijanju rata i u bliskoj budućnosti.

Neosporno je da razvoj društvenog faktora u svetu ide u pravcu jačanja vrednosti te vrste dejstava. Vrednost nebitke analizirali su francuski vojni autori upravo zato jer je Francuska u Alžiru izgubila rat bez gubitka jedne jedine prave bitke. Slično su SAD izgubile rat u Vijetnamu. Jednom reči, porast društvene svesti kod naroda danas je takav da ih niko više ne može duže vreme držati u pokornosti jednostavno na osnovu svoje vojne i tehničke superiornosti i nadmoćnosti u modernom naoružanju.

Kako, pak, stoji stvar sa tehničkim faktorom? Ide li njegov razvoj na štetu nebitke ili u prilog njoj u bliskoj budućnosti? Pomnija analiza bi lako pokazala da je u poslednjih dvadeset godina tehnički faktor išao na stranu jačanja upravo onih vrsta lakog naoružanja koje su korisne i u bitki, a još više u nebitki. Tu pre svega spada razvoj raznih sistema za protivoklopnu borbu na malim i srednjim daljinama. Ako se posmatra razvoj tenka kao oružja u kome je spojeno jedinstvo pokreta, vatre i oklopa, lako se može zapaziti da se on stalno usavršava. Posmatrajući taj razvoj u poslednjih dvadeset godina, može se dobiti kriva koja predstavlja njegovu ukupnu efikasnost prema godinama. Ta kriva ima neki srednji pozitivni gradijent, koji predstavlja gradijent razvoja ili prirast ukupne efikasnosti za jedinični interval vremena.

Ako se, pak, u istom vremenskom intervalu razmatra razvoj raznih protivtenkovskih sredstava, dobiće se kriva efikasnosti sa strmijim gradijentom. To ne znači ništa drugo nego da je prirast efikasnosti protivtenkovskih sredstava u jedinici vremena veći od prirasta ukupne efikasnosti tenka. Te makaze koje se pojavljuju u gradijentima razvoja nikako ne znače da će tenk odmah biti stavljen »ad acta«. Zastupnici strategije uništenja tražiće nove načine da vrate staru efikasnost tenku. Ta sredstva biće više izvan tenka nego u poboljšanju tenka. Upotreba prostornih aerosolnih eksploziva omogućiće brzo čišćenje većih područja od protivtenkovskih mina, čiji su upaljači osetljivi na pritisak, a i neutralizovanje jednog dela oko-

line gde se nalaze protivtenkovska sredstva za blisku borbu. Ipak, dejstva tih eksploziva mogu pokriti manje površine nego što su efikasni dometi modernih protivtenkovskih sredstava. Ti se eksplozivi takođe mogu vrlo uspešno upotrebiti i protiv sredstava za snabdevanje tenkova, tako da ona konačno neće doneti neki posebni preokret u efikasnosti tenka.

Poznata je činjenica da razvoj novog tenka traje oko 5 do 8 godina, a da se uspeli tipovi zadržavaju u jedinicama oko 20 godina. Za vreme razvoja novog tipa tenka razvijaju se normalno dve do tri generacije ručnih reaktivnih bacača i oko dve generacije vođenih protivtenkovskih raketa. To znači da će pored modernih tenkova u upotrebi biti i vrlo veliki broj zastarelih tenkova, dok će broj modernog protivtenkovskog oružja biti sve veći. Kako je ono znatno jeftinije, lakše će se i zamenjivati novim usavršenijim generacijama. Ta činjenica je od velike važnosti za perspektivu dejstava koja su ovde skraćeno nazvana nebitkom. Veliki protivnici tih dejstava nekada su bili bunkereri, a zatim oklopne jedinice. Njihova vrednost je u opadanju za savremeno protivoklopno naoružanje i odlučne borce.

Postavlja se još pitanje kako stoji stvar sa avijacijom. Poučeni iskustvima u Vijetnamu, Amerikanci su razvili posebne tipove aviona i helikoptera specijalno namenjene za borbu protiv partizana. Oni to nazivaju protivustanička avijacija.⁵) Jasno je da efikasnost tih aviona protiv jedinica TO ne treba zanemarivati, ali treba imati u vidu i vrlo brz razvoj modernih prenosnih protivavionskih raketa, koje može da nosi samo jedan borac. Takve vrste raketa neće eliminisati avijaciju, ali je mogu udaljiti na pristojne udaljenosti. Avijacija će rešavati svoje probleme odmicanjem od jako branjenih ciljeva, a napad na njih ostvarivaće se vođenim i samonavođenim raketama sa udaljenosti 10—15 km. Bez obzira na vrlo veliku efikasnost tih raketa za neke ciljeve, one nemaju mnogo uticaja na borbena dejstva koja su ovde označena kao nebitka. Prema tome, koliko se razvija specijalna avijacija za upotrebu protiv boraca u TO toliko se razvijaju i lake prenosne protivavionske rakete.

Konačno, može se zaključiti da tehnički faktor neće ići na štetu borbenih dejstava označenih kao nebitka — moglo bi se reći upravo obrnuto. Ipak, treba imati na umu da sve te eventualne prednosti tehničkog faktora ne dolaze same po sebi. Potrebno ih je dobro sagledati i ostvarivati u vidu odgovarajućeg naoružanja i prilagođene organizacije nekih jedinica.

⁵ Na osnovu američkog projekta COIN (Counter Insurgency — Protivustanički), razvijeno je nekoliko tipova aviona za tu svrhu, a ispitan je veći broj postojećih aviona i helikoptera. Za vreme rata u Južnom Vijetnamu oni nisu postigli zapaženije rezultate.